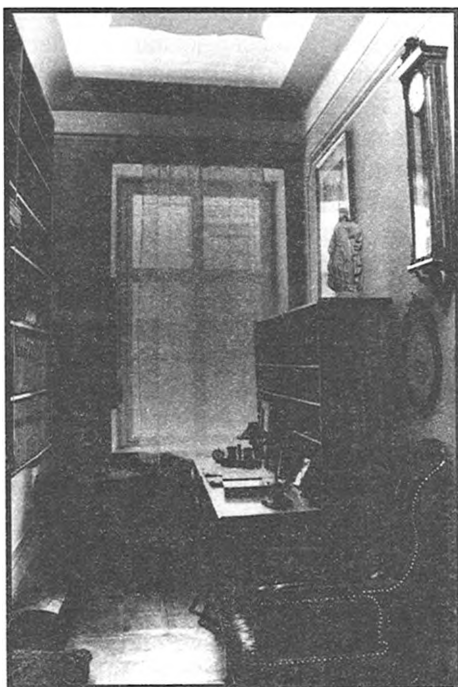

1/

Mac Nevenův palác
– Památník Františka Palackého
a Františka Ladislava Riegra

VĚRA PŘENOSILOVÁ

Nedaleko Václavského náměstí, v Palackého ulici čp. 719/7, stojí dům, v odborné literatuře nazývaný Mac Nevenův palác. Má za sebou dlouhou a zajímavou historii. Rozkládá se na místě původní gotické zástavby ze 70. let 14. století. Krátce poté, co Karel IV. založil Nové Město pražské, vznikla novou zástavbou ulice, nazývaná podle řemeslníků zde usazených Pasířská. Již v 15. a 16. stol. jsou doloženy první přestavby budovy, které pokračovaly i v následujících staletích a byly definitivně ukončeny na počátku 20. stol.

Konec 17. stol. přinesl prudký vzestup ceny domu. Přesný důvod tohoto cenového nárůstu není dosud znám, mohl však být způsoben jeho vrcholně barokní přestavbou. V roce 1725 byl tento kamenný dům třípodlažní. V přízemí se nalézaly dva pokoje, dva „kvelby“, předsíň, kuchyně, stáj a další hospodářské místnosti. V prvním patře byly dva pokoje do ulice, osm do dvora, kuchyně a komora, v horním patře pak dva pokoje a dvě komory. Roku 1783 získal dům jako dědictví společensky náročný šlechtic Vilém Hugo baron Mac Neven, rada apelačního soudu, který zadal přestavbu domu architektovi Ignáci Janu Palliardimu (1737-1821). Palliardi zde navrhl a postavil malý městský palác, původně dvoupatrovou stavbu čtvercového půdorysu s uzavřeným vnitřním dvorem.

Hlavní průčelí má jednotně řešenou fasádu z období doznívajícího baroka a nástupu klasicismu. Pilastry je vertikálně členěno na tři části a je zakončeno širokým segmentovým štítem. V přízemí jsou dvě střední okenní osy vystřídány vjezdem do budovy v bohatém kamenném portálu. Z průjezdu se vstupovalo do obytného prvního a druhého patra. Brzy po přestavbě dům změnil majitele. Nakonec ho roku 1811 koupil bohatý pražský měšťan JUDr. Jan Měchura. Již roku 1838 se prováděla rekonstrukce krovů pod taškovou krytinou, starých komínů a pavlačí a v následujících letech došlo k drobnějším úpravám na částech paláce, které nesměřovaly do ulice. Průčelí domu bylo změněno roku 1853 přestavbou obou krajních přízemních místností na obchody s portály namísto dosavadních oken. V následujících desetiletích probíhaly drobnější stavební úpravy domu, které nezasáhly vzhled jeho průčelí. To bylo opravováno roku 1883 stavitelem F. Kinclem, který musel zachovat původní profilaci v nové omítce. V důsledku stavebních úprav došlo roku 1908 k demolici celého zadního a pravého křídla a také části levého křídla budovy. Na uvolněném místě bylo postaveno třípatrové zadní a levé křídlo. Poslední stavební úpravy, které zasáhly vzhled domu, byly provedeny roku 1948 a týkaly se přízemních obchodních výkladů.

Památník Františka Palackého a JUDr. Františka Ladislava Riegra se nalézá v prvním patře dochované části předního traktu. Jsou zde zachovány památky na představitele čtyř generací obývajících tyto prostory. Byly to rodiny dr. Jana Měchury, Františka Palackého, Františka Ladislava Riegra a dr. Albína Bráfa. Památník byl vytvořen pro českou veřejnost díky úsilí a na přání vnučky Františka Palackého, paní Libuše Bráfové.

Rodina Měchurových je první, která je v interiéru doložena. Připomínáme si ji podobiznami Jana Měchury, jeho manželky a jejich syna Leopolda, ve své době významného hudebního skladatele. V roce 1827 uzavřela jejich dcera Terezie sňatek s Františkem Palackým, vysoce vzdělaným mladým mužem příjemného vzhledu a vystupování. Mladí manželé se několik měsíců po svatbě nastěhovali do bytu v prvním patře předního traktu a rodiče Terezie se usadili v zadním, dvorním křídle budovy. V předním traktu bydlel František Palacký s rodinou až do roku 1853. Tehdy se jeho dcera Marie provdala za Františka Ladislava Riegra, českého politika a blízkého spolupracovníka Palackého. Rodiče nevěsty jim přenechali svůj byt, podobně jako tak učinil otec Měchura pro ně. Po smrti své ženy Terezie roku 1860 se František Palacký usadil opět v přední části domu, kde bydlel v malém pokoji s jedním oknem, ústícím do ulice. Zde žil a pracoval až do konce svého života a zde také 26. května roku 1876 zemřel.

Památník Palackého je typem památníku, který se nám snaží přiblížit původní životní prostředí českého měšťanského života a zároveň i pracovní prostředí několika významných osobností našeho politického života. Interiér nedochoval pohled na domácnost pouze jedné generace. Postupně se totiž vyvíjel, rozrůstal a obohacoval o nové předměty a prvky. Zároveň se měnily i funkce jednotlivých místností. Dnešní podoba zachycuje stav z konce 19. a počátku 20. stol., i když v některých místnostech se dochoval starší typ nábytku a bytových doplňků. Památník zaujímá tři pokoje prvního patra přední fronty domu s okny směřujícími do ulice a dva pokoje s okny vedoucími do dvora. Z původního zařízení bytu Palackých se nedochovalo příliš mnoho a rekonstrukce bytu v tomto období se dnes zdá téměř nemožná.

Centrální místností byl největší střední pokoj, nazývaný salon. Okolo klavíru a harfy se zde scházela přátelská společnost. V salonu je zastoupen život všech čtyř generací rodiny.

Vpravo u dveří můžeme spatřit barokní skříňku po Měchurových, jediný dochovaný kus nábytku z této doby. Ve vitrínce u okna jsou představeny drobné osobní památky na dr. Měchuru, jeho zednářské odznaky, prsteny a jehlice. Rodinu Palackých nám připomíná empírový konzolový stůl. Palackého sedací souprava s pohovkou a křesly, která stávala v salonu, je dnes umístěna v pracovně F. L. Riegra. Dnes je v salonu rodina Palackých zastoupena ponejvíce obrazovými památkami. Dobové miniatury od významného pražského miniaturisty Jindřicha Schödlů zachycují Palackého jako ženicha a Terezií jako nevěstu. Ostatní portréty představují Palackého již jako starého muže. Můžeme zde spatřit kresbu Maxe Švabinského, zobrazující Palackého při procházce zámeckým parkem na Malči, nebo jeho portrét od Josefa Ženíška. Mladou dceru Palackých, Marii, zachytil v době kolem sňatku s F. L. Riegre Josef Mánes. Převážná část nábytku v salonu pochází z vybavení rodiny Riegrůvých.

Pohled do ústřední místnosti památníku – salonu.

Na zdech jsou patrné velké trhliny. Bílá výmalba a zelený koberec utvářejí dojem muzejní expozice. Stav před rekonstrukcí. (Foto R. Maleček – PÚPP.)

Ti umístili do salonu novou honosnou sedací soupravu, která dnes zaujímá místo v pravém rohu u okna. V protějším rohu pak stojí malá sedací souprava s hracím stolem.

Bohatou portrétní galerii na stěnách tvoří podobizny všech členů rodiny. Vedle již zmíněných osob zde spatříme Terezii Palackou s dětmi Marií a Janem, F. L. Riegra v pozdním věku a obě Riegrovny dcery, Marii a Libuši. Nacházejí se zde i drobné krajinářské obrazy od významných českých malířů – Antonína Hudečka, Antonína Chittussiho, Josefa Hellicha, Aloise Kalvody, Bedřicha Plaškeho, Julia Mařáka, Františka Kavána, Amálie Mánesové, Heleny Emmingerové, Zdenky Braunerové a dalších. Salon kromě toho zdobí bysty F. L. Riegra a Marie Červinkové-Riegrové od Bernarda Seelinga i alegorická skupina Péče o dítě od Stamenka Djurdjeviče, zachycující podobu Marie Palacké-Riegrové, která se věnovala sociální práci. Nábytek zdobí drobný český porcelán, především figurální, kterým doplnila vybavení salonu Libuše Bráfová.

Palackého pracovna se dochovala téměř v původní podobě. Jeho biedermeierský pracovní stůl z ořechového dřeva se speciálním nástavcem na třídění poznámek, pohodlné kožené křeslo, šatní skříň s oděvními součástmi i postel, na které zde 26. května 1876 zemřel, utvářejí představu o Palackém jako člověku. K osobním památkám patří rodinné fotografie a drobné portréty přátel. Mezi několika obrázky na stěnách jsou i dvě kresby tužkou od Quido Mánesa. Těsně spojeny s Palackým jsou dva předměty, které měl neustále na očích: barometr visící na stěně u okna a malý cestovní kufřík, ležící na zemi u okna, který byl památkou na jeho chudá studentská léta.

Oproti pracovně Palackého působí pracovna jeho zetě F. L. Riegra velmi reprezentativně. Je také umístěna v přední části domu, její dvě okna směřují do ulice. Dochovala se v podobě z roku 1903, kdy zde F. L. Rieger zemřel. Empírový pracovní stůl je doplněn osobními památkami, sedací souprava, skříň a postel stojí stále na stejném místě. Drobné předměty uměleckého i užitého charakteru vytvářejí osobitý dojem, vypovídající o Riegrově charakteru a práci.

Vstupní pokoj památníku sloužil posledním obyvatelům bytu, rodině Bráfových, jako jídelna. Její okna směřují do vnitřní části domu, do nádvoří. Paní Libuše, dcera F. L. Riegra a vnučka F. Palackého, se provdala roku 1888 za Albína Bráfu, významného českého národohospodáře a pozdějšího ministra. Jídelnu si po svatbě zařídila nábytkem vyrobeným na zakázku v chrudimské odborné škole roku 1894. Byl zhotoven v neorenesančním stylu a představuje typický mobiliář interiéru konce 19. století. Dnes je doplněn řadou drobných předmětů převážně národopisného charakteru, pocházejících ze sbírek paní Libuše, která zasvětila sběratelské činnosti celý svůj život. Průřez její bohatou sbírkou, která je součástí Národopisného oddělení Národního muzea, je prezentován v poslední místnosti památníku.

V roce 1931 byl tento prostor poprvé zpřístupněn veřejnosti jako rodinné soukromé muzeum. Tak sloužil až do roku 1960, kdy přešel do majetku státu. V 90. letech byl dům v rámci restituce navrácen potomkům původních majitelů, avšak interiér památníku zůstal i nadále v majetku státu, a tedy v péči Národního muzea.

V šedesátých letech proběhla v prostorách bytu Palackého a Riegra reinstalace. Byly provedeny opravy dochovaných štukových prvků a památník získal jednotnou výmalbu bílou hlinkou, zelený koberec, záclony. Tato úprava uchovávala původní styl, avšak z dojmu dosud obývaného bytu vytvořila sterilní klasicistní muzejní expozici. Takto upravená expozice přetrvávala až do roku 1994, kdy se již viditelně zhoršil její stav. Na zdech se začaly ve větší míře objevovat trhliny, usazený prach změnil barvu původní výmalby. Tento stav vedl pracovníky muzea k úvahám o generální rekonstrukci pokojů. Když se v roce 1994 naskytl sponzor, ochotný částečně hradit předpokládané úpravy, byla rekonstrukce zahájena. Jako první byla pro rekonstrukci zvolena Riegrova pracovna, a to ze dvou důvodů. Jednak z logického sledu rekonstrukce pokojů od nejvzdálenějších směrem ke dveřím tak, aby se rekonstrukcí v následných místnostech nepoškodily již nově opravené prostory. Druhým důvodem pak byla existence akvarelového obrázku, zachycujícího tuto pracovnu v roce 1903. Tento malý obrázek namalovala Libuše Bráfová po smrti svého otce. Poměrně věrně na něm zachytila větší část pokoje. Výmalba je laděna do modrých tónů. Tenkou linkou jsou malířsky vymezena lizénová pole, jejichž plochy jsou světlejší než okolí. Na plochách je naznačena patrona s rostlinným motivem. Římsa bílé barvy je zkombinována s fabionem tmavé šedomodré barvy. Po obvodu stropu jde okrový pás, vymezený hnědou linkou. V něm pak probíhá modravá patrona, patrně kruhový terč se středovým křížem. Vzhledem k přestavěnému nábytku není odkrytý pohled na sokl.

Nutné odstranění novějších nátěrů až na štuk a vyhotovení výseků pro vedení zabezpečovacího zařízení odkryly předchozí výmalby. Horní vrstva, tvořená bílou hlinkou, zachycovala úpravy ze šedesátých let. Pod touto vrstvou byla nalezena dekorativní výmalba nafialovělého odstínu, která byla silně krakelovaná, odpadávala a byla špatně spojená s podkladem. Pravděpodobně pocházela z 30. let tohoto století jako historizující výmalba, provedená při přeměně bytu na památník. Pod ní se nalézaly zbytky zelenavé nečisté malby, jež byla pouze technickou úpravou stěny před finální výmalbou. Tato malba spočívala na tenké vrstvě štuků. Pod štukem se objevily zbytky výmalby v tmavším zeleném odstínu s tmavě zeleným a červeným rostlinným vzorem. Tato vrstva se však spojila se štukem a šla pouze těžko oddělit. Následovala světlá, jasně zelená hlínková výmalba s dekorativním festonem pod římsou. Pod ní ležela opět tmavší vrstva zelené barvy. Uvedené tři vrstvy vznikaly v průběhu minulého století, kam je lze zařadit i stylově.

Pracovna Františka Ladislava Riegra.
Stav po rekonstrukci. (Foto R. Maleček - PÚPP.)
Pracovna Františka Ladislava Riegra.
Stav po rekonstrukci. (Foto R. Maleček - PÚPP.)

Na základě informací získaných při těchto drobných úpravách jsme došli k několika možným variantám rekonstrukce pracovny dr. Riegra:

1. Bílá hlinková výmalba by odpovídala poslední úpravě interiéru v 60. letech. Je to však barva příliš sterilní, která neodpovídá dobovým zvyklostem při úpravách měšťanských interiérů 19. a počátku 20. stol.

2. Běžová či okrová výmalba by odpovídala některým nalezeným vrstvám. Do jisté míry však o této variantě platí totéž co u předchozí. Tmavší jednobarevná výmalba by nadto působila příliš těžkopádným dojmem.

3. Dekorativní výmalba nafialovělého odstínu byla na stěnách dochována poměrně intaktně. Plocha stěn byla malířsky členěna jednoduchým soklem a ornamentálním vlysem, který byl od římsy oddělen krémovým páskem a soustavou různě silných a sytých linek. Tato varianta by pravděpodobně odpovídala výzdobě z doby založení památníku, tzn. z 30. let 20. stol., avšak nekoresponduje s dochovaným mobiliářem.

4. Výmalby zeleným odstínem jsme zavrhlí hned na počátku, neboť pocházely z první poloviny 19. stol., a nekorespondovaly by tak s interiérem dokládajícím stav k roku 1903.

5. Nakonec se jako optimální varianta pro výzdobu interiéru jevila výmalba podle akvarelu Libuše Bráfové, která tvoří s vybavením pokoje dobře působící celek. Proto byla také na přelomu let 1994 až 1995 zvolena právě tato výmalba. Bylo navrženo členit plochy stěn malovanými lizénovými poli. Lizénový pás by měl tmavší odstín. Hranice mezi lizénou a polem je vymezena fialovou barvou, sokl je tvořen pásem tmavšího odstínu modré barvy, jdoucí asi 20 cm nad úroveň podlahy. Fabion získal tmavší šedomodrou barvu. Bílý strop je zdobený po celém obvodu světle okrovým pásem s patronou, aplikovanou v modrém stínu. Malba byla doplněna dobovými garnýžemi, na kterých jsou zavěšeny v celé výšce oken textilní závěsy modré barvy. Zelený koberec byl odstraněn, parkety ležící pod ním byly vyčištěny, vybroušeny a navoskovány. Uvedená varianta se jevila pro výzdobu interiéru jako optimální doplněk k inventáři a mobiliáři zde dochovanému.

Na podzim roku 1995 jsme přistoupili k rekonstrukci dalšího pokoje, pracovny Františka Palackého. Situace byla mnohem komplikovanější, neboť nemáme dochován žádný doklad o tom, jak vyhlížel tento pokoj v době Palackého života. Dochovaný mobiliář pochází převážně z první poloviny 19. stol. Při odstraňování stávajících výmalb nebyla nalezena žádná předchozí barevná malba a lze předpokládat, že vše bylo zničeno při úpravách v 60. letech, eventuálně již ve 30. letech 20. stol. Na štku se dochovala velmi špatně čitelná výmalba, která byla zakonzervována. Stěny pokoje byly členěny modrými a cihlově červenými linkami na menší pole. Ve středu každého pole se nacházel oválný medailon tmavě modré barvy, na jehož ploše se matně rýsovaly pravděpodobně antikizující postavy. Plochá pole byla členěna jednoduchými linka-

Pracovna Františka Ladislava Riegra.
Stav po rekonstrukci. (Foto R. Maleček - PÚPP.)

mi, vedoucími od medailonu ke kraji pole a tvořícími po stranách ornament ve tvaru srdce. Při rekonstrukci pokoje jsme vyšli ze zjištěné barevnosti. Stěny pokoje jsou vymalovány cihlově červenou barvou. Systém linek pod římsou odděluje plochu stěn od stropu. Po obvodu stěn probíhá modrý pásek, v rozích zdobený rokajovým ornamentem. Štukový strop je zvýrazněn použitím bílé barvy v kombinaci s barvou krémovou. Také v této místnosti jsme odstranili zelený koberec, parkety byly vytmeleny, vybroušeny a navoskovány. Nad okno jsme připevnili novodobou dřevěnou tyč na závěsy tmavě hnědé barvy.

Rekonstrukce pokojů je záležitostí nejenom finančně, ale i časově velice náročnou. Doposud probíhala v době, kdy není památník přístupný veřejnosti. Ten se pravidelně zpřístupňuje ve výročních dnech narození a úmrtí Palackého po předchozím objednání v Národním muzeu. Prohlídka památníku návštěvníky obohatí nejenom o poznatky z naší národní minulosti, ale snad přispívá i k obohacení představ o historii kultury bydlení, jejíž úroveň je třeba vědomě zvyšovat a rozvíjet.

Použité prameny a literatura

Drobná Z.: *Památník Františka Palackého v Praze*, Praha 1990.

Dům, v němž Palacký v Praze pracoval a život svůj dokonal, in: Světozor, 10, 1876, příloha k č. 23, s. 342-343.

Poche E.: *Architektura pozdního baroka a rokoka v Čechách*, in: Dějiny českého výtvarného umění, díl II, část 2., Praha 1989.

Radoňová-Šarecká: *Ozářené krby (vlastenecké rodiny české)*, Praha 1945.

Stavebně historický průzkum. SÚRPMO, Praha 1977.